

## **Emberi jogot sértő és gyűlöletkeltő tartalom a Falu TV Arló csatornán 2010. december 23-án közzétett Karácsonyi köszöntő című műsorban**

### **A 828/2011. (VI. 22.) számú médiatanácsi határozat kivonata**

#### **A tényállás**

A kifogásolt műsorszám két részből állt.

Az elsőben a műsorvezető egy jegyzetet olvasott fel, amelyben több, általa „cigányokként” azonosított csoport által elkövetett bűncselekményt ismertetett. A bűnözők romaként történő azonosítása a szövegben explicit módon is megjelent: „*Idős emberek cigányok által elkövetett bántalmazásáról, kirablásáról, megöléséről szólt az összeállítás*”. A műsorvezető amellett, hogy egyértelművé tette, hogy kikről beszél, a romákat szélsőségesen sértő jelzőkkel illette, és általánosságban súlyos bűncselekmények életvitelszerű elkövetésével vádolta meg őket.

A műsorszám elhangzott jegyzet a bemutatott bűncselekményeket a „cigányoknak” tulajdonította, annak ellenére, hogy a bejelentés szerint a 2010. december 10-én elkövetett bűncselekmény (amely az egész jegyzet kiindulópontja volt) gyanúsítottjairól ilyen információ nem állt rendelkezésre, ezt alátámasztó bizonyítékról vagy bármilyen hivatalos tájékoztatásról a műsorszám sem számolt be. A bűncselekményeknél az elkövetők és a sértettek nemzetiségi-etnikai hovatartozásának semmilyen relevanciája nincs, azt említeni indokolatlan, kivéve, ha az indíték valamilyen nemzetiségi-etnikai konfliktusra vezethető vissza. Ez utóbbi a tárgyalt esetekben nem állt fenn, illetve erre utaló információ nem hangzott el. Az etnikai hovatartozás nyilvánosságra hozatala a bűnügyi tudósításokban egy korábbi ombudsmani állásfoglalás alapján önmagában is aggályos (319/A/1996.).

Az állítólagos elkövetők nem személyük, hanem etnikai kisebbséghez való tartozásuk („cigányok”) alapján definiálódtak, így a hozzájuk kötődő negatív megítélés a teljes kisebbségi csoportra rávetült. Az etnikai hovatartozás hangsúlyozása a bünelkövetés – áttételesen a bűnözés – etnikai alapú meghatározottságához vezetett, ezáltal a történések egy tágabb kontextusba helyeződtek, amely miatt a műsorszám alkalmas volt arra, hogy a nézőkben a romákról alkotott képet negatív irányba befolyásolja. A csoportközi kategorizálás a kisebbségekkel szembeni előítéletesség egyik alapvető feltétele. A feltételezett gyanúsítottak roma voltának hangsúlyozása tükrözte azt a nemzetközileg is ismert és problematikusnak tartott gyakorlatot, amely szerint a bűnügyi tudósításokban előtérbe kerül az etnicitás, míg más elkövetők esetében az etnikai hovatartozás – mint lényegtelen részlet – észrevétlen marad. A kifogásolt műsorszám mindez a többségi és kisebbségi szereplők közötti kapcsolatok konfliktusorientált tálalásával párosult, valamint a kisebbség negatív sztereotip szerepben való bemutatásával járt együtt, amely a nézői recepció szempontjából egyértelműen az előítéletes gondolkodást erősíti. Mindezt súlyosbította a konfliktusban érintett „oldalak” csoportkülönbségeinek hangsúlyozása, amely a műsorszám mindkét részében erőteljes volt (első rész: védtelen emberek vs. élősködő horda, tolvaj népség; második rész: dolgos, tisztességes ember vs. lusta, élősködő, agresszív patkányok).

A műsorszám második részében Wass Albert: *A patkányok honfoglalása* (alcíme: *Tanulságos mese fiatal magyaroknak*) című publicisztikai írásának színpadi feldolgozása következett. A bejátszott történet szerint egy dolgos és becsületes ember házába patkányok költöznek be, akik ellopják a szorgalmasan összegyűjtött élelmet, élősködnek a jószívű gazdán, elhíznak, elszaporodnak, majd amikor a jogos tulajdonos védekezni próbál, fellázadnak és elűzik. Miután dolgozni nem tudnak, vagy nem akarnak, az élelem elfogy, a ház lepusztul, végül a patkányok odébbállnak. Az ember újra beköltözik, és szorgalmas munkával újra felvirágoztatja otthonát. Azonban néhány patkány elrejtőzve ott marad a házban, és amikor az ember észreveszi, hogy újra szaporodni kezdenek, elgondolkodik, mit tegyen velük. A jegyzet a következő felszólítással zárult: „*Ti is gondolkodjatok, s aszerint cselekedjetek!*”.

Bár a bejátszott publicisztikában használt patkány-metaphora eredeti kontextusában egyértelműen a zsidó népre vonatkozott, a közvetlenül előtte felolvasott és a cigánybűnözés narratívát felállító jegyzet, valamint a műsorvezetői intenció („*a publicisztika 1944-ben íródott, tehát minden egyezés a leírtak és a jelen történései között a véletlen műve*”) világossá teszi, hogy jelen esetben a romákra vonatkozó, a publicisztika köntösébe bújtatott degradáló vélemény kinyilvánításáról van szó. Ezt erősíti a jegyzet és a publicisztika egyik leglényegesebb elemének, nevezetesen az emberi lények dehumanizációjának azonossága.

A műsorszám mindkét részének fontos eleme volt a nézők érzelmi hangolása, melynek tekintetében nem elhanyagolható szempont, hogy a műsorszám közzétételének időpontja karácsony előestéjére esett, illetve a műsorszám a karácsonyváró összeállítás részét képezte. A bűncselekményekről szóló beszámolók a bűnesetek brutális voltának ismételtetésével, erős hangulati elemek bevonásával, valamint a többségi társadalom kiszolgáltatottságának dramatikus hangsúlyozásával emelték a nézők izgalmi szintjét, ezzel erősítve az információk rutinszerű, gondolkodást nélkülöző, automatikus értelmezését, illetve gátolva az elhangzottak tényszerű feldolgozását. Az elkövetők cigányként való azonosításán túl, a jegyzetben visszatérő elem volt a romák alacsonyabb rendűségének jelölésére alkalmazott radikális technika: „a cigányok” dehumanizációja. A jelölésre a szöveg a legalpáríbb hangvételi kifejezéseket („*embernek nem nevezhető genetikai hulladékok, nem emberek, véglények, élősködők*”) használta, amellyel gyakorlatilag az emberiségből rekesztette ki a cigányságot. (Ugyanezt szolgálta az aktualizált és a műsor kontextusából adódóan „a cigányokra” vonatkoztatott Wass Albert-publicisztikában használt patkány-szimbólum.) Ezekből a romákat leíró, rutinszerűen alkalmazott cigányellenes metaforákból logikusan az következethet ki, hogy a dehumanizált „cigány” mint élősködő véglény, nem ember, tehát az emberi lényeket megillető elbánást nem érdemli meg.

## **A Médiatanács döntése**

A Médiatanács megállapította, hogy a Médiaszolgáltató megsértette az Rttv. 3. § (2) bekezdésében foglalt, az emberi jogok tiszteletben tartását és a gyűlöletkeltés tilalmát meghatározó törvényi rendelkezést, amely miatt a Médiaszolgáltatót 25.000,- Ft összegű bírság megfizetésére kötelezte.

## **A határozat indokolása**

### *Az emberi méltóság megsértésének tilalma*

A határozat indokolásában a Médiatanács idézte az Alkotmánybíróság korábbi döntései az emberi méltóság [23/1990. (X. 31.) AB határozat, 64/1991. (XII. 17.) AB határozat], valamint a véleménynyilvánítási szabadság [30/199. (V. 26.) AB határozat] vonatkozásában tett, jelen ügy szempontjából releváns pontjait, amely eredményeképpen az alábbi megállapításokat tette.

A sajtószabadság azért védett érték, mert egy demokratikus társadalom szabad sajtó nélkül nem létezhet; a közösség vitáit csak a sajtón keresztül, a sajtó közvetítésével lehet lefolytatni. Csak első látásra paradoxon, hogy éppen ezen érdek indokolja a sajtószabadság korlátozását is, hiszen a nyílt vita érdekében a sajtó bizonyos jogszabályi kötelezettségek alanya lehet. A sajtószabadság, mint alkotmányos alapjog érvényesülésének egyik korlátját jelenti, hogy a médiatartalom-szolgáltatóknak tevékenységük során tiszteletben kell tartaniuk az emberi méltóságot és az emberi jogokat. A Médiatanács a közérdek védelmében fellépve alkalmazhatja a vélemény- és sajtószabadság korlátjaként megjelenő, a médiatartalmakat érintő törvényi szabályokat.

Az emberi jogok védelme a negatív kötelezettségek egyike (tehát tartózkodásra, azaz a jogsértés elkerülésére kötelez), amely a demokratikus nyilvánosság megfelelő működését védi. A sajtószabadság korlátjaként megjelenő szabályok legfőbb indoka ugyanis televíziós Médiaszolgáltató esetében a néző (a közönség) érdekeinek – neki, mint a társadalom tagjának „járó” – védelme. A Médiatanácsnak nem

az egyes jogalanyokat ért jogsérelemtől, hanem arról szükséges az eljárása során határoznia, hogy a Médiaszolgáltató az emberi jogok (jelen esetben az emberi méltóság) tiszteletben tartásával működik-e, és az egyes műsorainak témája, jellege, nézőpontja nem sérti-e az emberi jogokban (az emberi méltóságban) megjelenő alapvető értéket [ld. 46/2007. (VI. 27.) AB határozat, ABK 2007. június 574, 581.]. A sajtószabadság korlátozásának nem lehet indoka a szélsőséges vélemények elutasítása, hanem kizárólag más, a sajtószabadsággal szembeni védelemre érdemes érték (az egyenlő emberi méltóság) megóvásának szándéka.

Az emberi méltóság közérdekből történő védelmének létezik korábbi médiahatósági gyakorlata. Az ORTT több esetben is megállapította az emberi méltóság megsértését akkor, amikor például valaki szerződésben lemondott bírósági igényérvényesítési jogáról (így a konkrét helyzetben nem rendelkezett igényérvényesítési joggal), a kiskorúak sérelme esetében (ahol az autonóm igényérvényesítés eleve korlátozott), illetve a kiszolgáltatót helyzetben lévők emberi méltóságának megsértése esetén (ahol ésszerűen szintén nem merül fel az önrendelkezési jog gyakorlásának érdemi lehetősége).

A közérdek védelme érdekében történő fellépésnek tekinthetők azon esetek, amelyek során egyes médiaszolgáltatók kiszolgáltatót, magatehetetlen helyzetben mutatnak be személyeket. A kiskorúak védelme, személyiségük zavartalan kiteljesedése közös társadalmi cél és érdek, éppen ezért indokolt esetükben közérdekű jogérvényesítéssel élni. Az emberi méltóság közérdekű védelme azt a lehetőséget is magában foglalja, hogy a fentiekén túl a Médiatanács fellépjen mindazon esetekben, amelyekben az emberi méltóság alapvető értéke olyan mértékben sérül, hogy az már eléri a közérdekű igényérvényesítés „küszöbét”, például ha egy műsorszám azt sugallja, hogy az emberi személyiségnek nincsen érinthetetlen tartománya, az emberi méltóság anyagi érdekből nyilvánossá, bárki számára hozzáférhetővé tehető, vagy a nézők érzelmi hangolása, az erős hangulati elemek bevonása olyan mértékű, hogy gátolják a közölt információk közönség részéről történő tényszerű feldolgozását.

A Médiatanács az emberi méltóság megsértése tárgyában folytatott eljárásai során a felsorolt szempontrendszer az egyedi ügy sajátosságaihoz igazítva minden esetben mérlegelés tárgyává teszi.

A jelen ügy kapcsán a műsorszám készítői egyértelműen figyelmen kívül hagyták, hogy születésénél fogva minden embert megillet a tisztelet és elismerés, azaz az emberi méltóság, mint az Alkotmányban biztosított alapvető emberi jog, amely oszthatatlan, korlátozhatatlan és mindenre nézve egyenlő, az emberi méltóság alapvető értéke olyan mértékben sérült, hogy az elérte a közérdekű igényérvényesítés „küszöbét”. Az egyenlő emberi méltóság értékének tagadása megvalósítja az Rttv. 3. § (2) bekezdés által védett emberi jogok sérelmét.

#### *A gyűlöletkeltés tilalma egyes társadalmi csoportokkal szemben*

A műsorszámokban szereplő gyűlölködő kifejezések, a gyűlöletbeszéd körébe tartozó megnyilvánulások az emberek egyenlőségének demokratikus szabályát támadják, az egyenlő emberi méltóság jogát tagadják, származási alapon tesznek különbséget az emberek értéke, méltósága között, egyes társadalmi csoportokat másodrendűnek ítélve a többihez képest. A minden embert megillető egyenlőség alapján azon nézetek kinyilvánítását, amelyek az egyenlő méltóság ellenében kívánnak hatni, korlátozni lehet és szükséges. A gyűlölködő kifejezésekkel tarkított, valamely jelentős társadalmi kérdéstről szóló műsorszám, vita eltorzul, ha megengedett az egyenlő méltóságot tagadó nézetek hangoztatása. Ezek a kifejezések nem tekinthetők „véleménynek”, miután pusztán a sérelem okozását célozzák.

Szükségszerű, hogy a jogrendszer kijelölje a demokratikus társadalmi rend egynémely alapvető szabályait; az egyenlőség alapvető elve pedig feltétlenül ezek közé tartozik. Ugyanakkor a demokratikus vitába sok olyan álláspont is belefér, ami a többség számára elfogadhatatlan; senki nem tilthatja meg például azt, hogy magának a demokráciának a létjogosultságát kétségbe vonja valaki. A demokráciába belefér akár a demokrácia tagadása is, de nem fér bele a demokrácia mögött álló alapvető elvek,

értékek (mint pl. az emberi jogok) elutasítása, legalábbis egy bizonyos – a jogszabályok által, kellő garanciák mellett meghatározott – mértéken túl.

A demokratikus nyilvánosság által megkövetelt vélemény- és sajtószabadság kiterjed a sértő, akár szélsőséges álláspontok közzétételének lehetőségére is. Ízlés vagy egyéni sérelemérzet alapján alapjog korlátozására nincs lehetőség. A szélsőséges vagy sértő véleményekkel szembeni tolerancia mind az azt tanúsító egyén személyiségének fejlődésében, mind a demokratikus vita hatékonyabbá tételében segídezhet. A 30/1992. (V. 26.) AB határozat szerint a demokrácia nem képes a társadalomra felülről ráerőszakolva működni, rendszerét nem lehet paternalista eszközökkel irányítani, megerősödéséhez jogi eszközök igénybevétele nélküli öntisztulás szükséges. A sajtószabadság korlátozásának nem lehet indoka a szélsőséges vélemények elutasítása, a hatósági határozatban tükröződő értékítélet, hanem csak más, a sajtószabadsággal szembeni védelemre is érdemes érték megóvásának szándéka vezethet jogsértés megállapítására.

A médiaszabályozás azért telepít kötelezettségeket a médiapiac szereplőire nézve, mert ezáltal kívánja védeni a médián keresztül lefolytatott „köztanácskozásokat”, közösségi vitákat; a szabályozás logikája alapján érdemi vitára alkalmas, mások jogait és szabadságát tiszteletben tartó közösségi fórum csak bizonyos minimum-szabályok betartása révén válhat a médiából. Az általános véleményszabadságnak is vannak olyan korlátai, amelyek a nyílt közösségi vitát, egyben mások jogait védik, de a médiapiacon, mivel az ott közzétett tartalmak a véleményszabadság – nem médiabeli – gyakorlása által nyilvánosságra kerülő tartalmaktól *minőségükben eltérnek*, eltérő, olykor – mint a gyűlöletbeszéd esetében is – szigorúbb, másszor enyhébb szabályok érvényesülnek.

A Médiatanács döntésében hivatkozott az Alkotmánybíróság 1006/B/2001. AB határozatának indokolásában foglaltakra, amely értelmében nincs akadálya annak, hogy a valamely társadalmi csoporttal szemben gyűlöletet keltő médiabeli tartalmakat a Médiatanács jogsértőnek minősítse és szankcionálja.

A Médiatanács a médiaszolgáltató által az eljárás során tett nyilatkozat tekintetében megjegyezte, hogy a médiajogi megítélés tárgyát kizárólag a közönség számára hozzáférhetővé tett, sugárzott médiatartalom képezheti, így az előzményként felsorolt bűncselekmények nem jelentenek kimentést, hiszen egyrészt jórésük nem került említésre a műsorszámokban, másrészt a megemlített bűncselekményekkel összefüggésben sem hangzott el a műsorszámokban olyan tény, bizonyíték vagy információ, amely egyértelművé tette volna, hogy az elkövetők roma származásúak, és ha ez igaz is lenne, akkor sem adna alapot olyan általánosító, illetve az emberi méltóságot sértő kitételekre, amelyek a műsorszámokban elhangzottak. Ez az érzelmekre ható, a tényeket egymással összemosó és általánosító tartalom elegendő a jogsértés megállapításához, függetlenül attól, hogy a Médiaszolgáltató szándéka mire irányult, illetve milyen hatást gyakorolt a műsorszám nézőire, hiszen az irreleváns az Rttv. 3. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezés szövegezése következtében, a jogsértés megvalósulásához elegendő az alkalmasság.

## Összegzés

A műsorszám tartalmának vizsgálatát követően a Médiatanács megállapította, hogy a Médiaszolgáltató annak közzétételével megsértette az **Rttv. 3. § (2)** bekezdésében foglalt rendelkezéseket.

A kifogásolt műsorszám közzétételével súlyosan sérült az emberi jogok „anyajogának”, az emberi méltóságnak az alapvető értéke, a Médiaszolgáltató a feltételezett bűnelkövetők és áttételesen „a cigányok” emberi mivoltának megkérdőjelezésével megsértette az emberi méltósághoz való alkotmányos alapjogot, mely indokolja a jogsértés miatti közérdekű igényérvényesítést.

A vizsgált műsorszám egyben alkalmas volt a roma kisebbség elleni gyűlöletkeltésre, mivel olyan kommunikációs helyzetet teremtett, amelyben a feltételezett elkövetőkön keresztül bemutatott roma

kisebbség bűnözésre hajlamos, kriminalizálódott, a társadalmi együttélés normáit elvető, a Magyar Köztársaság törvényeit rutinszerűen sértő csoportként jelent meg, s ez a többségi társadalomban a cigányokkal szemben fennálló negatív sztereotípiák megerősítésére, s ezáltal gyűlölet keltésére tette alkalmassá a médiatartalmat.

A hatósági eljárás megindítása során felmerült az Rttv. 3. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés sérelmének lehetősége is, amellyel kapcsolatban a Médiatanács az alábbiakat állapította meg.

Az Rttv. 3. § (2) bekezdésében rögzített alapjogsértések megállapítása jelen egyedi ügyben, a vizsgált médiatartalom tekintetében szükségtelenné tette a 3. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés megsértésének külön történő megállapítását, rögzítését, mivel a 3. § (2) bekezdésének megsértése magában foglalja a 3. § (3) bekezdésben felsorolt elkövetési magatartások megvalósulását is: a gyűlöletkeltés egyben kirekesztést is megvalósított. A műsorszám ugyanis az érintett kisebbséget, általánosító módon annak valamennyi tagját másodrendűként mutatta be, amely személyek természetüknél fogva alkalmatlanok a békés társadalmi együttélésre.

A joghátrány fajtájának és mértékének megállapítása során a Médiatanács elsősorban a jogsértés jelentős súlyát vette figyelembe, azonban enyhítő körülményként tekintett arra a tényre, hogy a rendelkezésre álló adatok tanúsága szerint e rendelkezés megsértése jelen határozat meghozataláig még nem került megállapításra a médiaszolgáltatóval szemben.

A jogsértést a Médiatanács azért értékelte jelentős súlyúnak, mert a műsorszám az egyenlő emberi méltóság közvetlen megsértésére, a roma etnikai kisebbség elleni gyűlölet keltésére alkalmas volt, időnként durva verbalitással (pl. embernek nem nevezhető genetikai hulladékok, nemzet sorscsapása, élőködő, mihaszna, dologtalan, tolvaj népség, élőködő horda, véglények stb.) megfogalmazott tartalmat hordozva.